

ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

В умовах ринкової економіки особливо важливого значення набувають проблеми аналізу і контролю виробничих витрат у сільському господарстві. Незалежно від напрямів одержання ресурсів та особливостей їх формування результативність господарювання значною мірою залежить від раціонального використання виробничих витрат. Актуальність вирішення цих питань посилюється у зв'язку із підвищенням цін, зниженням економічного потенціалу, необхідністю збільшення частки коштів на соціальні потреби.

Зниження собівартості сільськогосподарської продукції – основний чинник збільшення прибутку і підвищення рентабельності господарської діяльності. Рівень і динаміка собівартості дозволяє оцінити доцільність і ступінь використання виробничих витрат.

В сучасних умовах спостерігається значне підвищення сільськогосподарської продукції, що викликане не тільки інфляційними процесами, погіршенням економічної ситуації в країні, але й відсутністю чіткої методики аналізу та контролю виробничих витрат сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах господарювання.

Проблеми аналізу і контролю виробничих витрат в сільському господарстві вивчені недостатньо. Сільськогосподарські підприємства, особливо селянські (фермерські) господарства, не мають чітких рекомендацій щодо ведення обліку, контролю та аналізу. Відсутність науково обґрунтованих норм витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції (робіт, послуг) не дає можливості сільськогосподарським підприємствам застосовувати нормативний метод обліку і аналізу собівартості продукції.

Без вирішення на державному рівні цих питань неможливі далі зрушення в зниженні собівартості продукції.

Проблемою аналізу та контролю виробничих витрат займаються вчені-економісти Білуха М.І., Бутинець Ф.Ф., Дем'яненко С.І., Кирейцев Г.Г., Линник В.І., Рудніцький В.С., Собко В.В., а також науковці Тернопільської академії народного господарства – Литвин Б.М., Пушкар М.С., Фаріон І.Д., Шкарабан С.І., Яремчук І.Г. та інші.

Мета дослідження полягає в інформаційному забезпеченні і всебічній оцінці досягнутих результатів з формування, аналізу та контролю виробничих витрат та в прийнятті обґрунтованих управлінських рішень.

Одним із основних питань ефективного ведення сільськогосподарського виробництва є формування, облік та аналіз виробничих витрат. В ринкових умовах господарювання пред'являються підвищені вимоги до якості облікової інформації про витрати виробництва, оскільки від них залежить собівартість виробленої продукції і в кінцевому результаті – прибуток підприємства.

Формування виробничих витрат підпорядковано дії об'єктивних економічних законів – як загальних, фундаментальних, так і специфічних, що відповідають певному ступеню розвитку суспільства та його економіки. Виробничі витрати формуються відповідно до вимог загального закону економії праці, згідно з яким суспільні виробничі витрати мають бути зведені до мінімуму. Рівень економічного розвитку суспільства визначається величиною затрат праці на виробництво продукції. Прогресу в економіці можна досягти лише при постійному підвищенні продуктивності праці й зменшенні трудових затрат на одиницю продукції [2:19].

У собівартості продукції сільськогосподарських підприємств Тернопільської області питома вага матеріальних витрат, як найбільшої мобільної частини виробничих витрат становить більше 60% і залежить від обсягу виробництва продукції, її структури і змін питомих витрат на окремі види продукції (табл. 1). Тому, основним напрямом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є раціональне використання матеріальних ресурсів. Проведені нами дослідження свідчать, що питанню зниженню питомої ваги матеріальних затрат не завжди приділяється належна увага.

У П(С)БО 16 передбачене єдине для всіх підприємств групування витрат за економічними елементами, яке призначене для виявлення всіх витрат на виробництво і на яку суму в цілому по підприємству [1:130].

Структура витрат є складовою собівартості продукції, яка постійно змінюється в частині окремих елементів. В останні роки матеріальні витрати на виробництво продукції в області зросли на 3,8%, в той час виробництво валової продукції сільського господарства зменшилось на 53,7%, врожайність зернових культур знизилась на 14,3, цукрових буряків - 5,2, кормових

Наукові записки

коренеплодів - 24,5, кукурудзи на зерно - 7,5 відсотків, знизилась продуктивність тваринництва [5].

Таблиця 1. Структура затрат на основне виробництво в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області (у %)

Елементи затрат	1997 рік			2002 рік		
	Всього	рослинництво	тваринництво	всього	рослинництво	тваринництво
Витрати на оплату праці	15,3	15,9	15,4	15,9	15,8	16,0
Відрахування на соціальні заходи	7,3	7,6	7,3	0,5	0,5	0,7
Матеріальні затрати – всього в тому числі	62,1	61,9	63,9	65,9	61,6	75,5
насіння і посадковий матеріал	7,4	16,0	x	11,1	16,1	x
корми	14,5	x	43,6	17,1	x	55,2
інша продукція	5,0	2,5	1,4	1,8	2,1	1,3
міндобрива	4,3	9,4	x	7,4	10,7	x
нафтопродукти	10,3	14,7	5,4	13,9	17,3	6,3
електроенергія	2,1	1,4	3,3	2,3	1,7	3,7
паливо	0,5	0,2	0,2	0,4	0,5	0,2
запчастини, ремонтні і будматеріали	6,7	6,8	4,6	6,3	6,7	5,2
Оплата робіт і послуг	11,1	10,9	5,4	5,6	6,5	3,6
Амортизація основних засобів	11,4	11,1	10,8	3,4	3,5	3,2
Інші витрати	3,9	3,5	2,6	14,3	18,6	4,6
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Збільшення матеріальних затрат при одночасному зменшенні виробництва валової продукції сільського господарства привело до підвищення собівартості зернових культур і картоплі більше як у двічі, кукурудзи на зерно на 38,9, овочів - 30,4, приросту свиней - 46,5, молока - 34,5, приросту ВРХ на 26,5 відсотків.

Причини росту собівартості продукції криються передусім в погіршенні господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, зменшенні обсягів виробництва. Однією із причин є також різке підвищення цін на техніку, паливо-мастильні матеріали, електроенергію, мінеральні добрива та інші товари промисловості. Так, у структурі затрат на виробництво продукції витрати на насіння і посадковий матеріал зросли на 3,7, на корми - 2,6, міндобрива - 3,1, нафтопродукти - 3,6, електроенергію - 0,2 відсотка.

Важливим узагальнюючим показником собівартості продукції є затрати на гривню валової продукції [4:153-157]. По-перше, він досить універсальний і, по-друге, наочно показує прямий зв'язок між собівартістю і прибутком. На його рівень впливають як об'єктивні так і суб'єктивні зовнішні і внутрішні чинники. Тому правильне визначення собівартості в залежності від зміни різних чинників має важливе значення при складанні бізнес-планів і обґрунтуванні правильних управлінських рішень (табл. 2).

Аналітичні розрахунки свідчать, що сільгоспдприємства зменшили затрати на 1 гривню валової продукції з 1,04 до 0,89 грн., однак, це не привело до зниження собівартості продукції через значне зниження виробництва валової продукції.

Однією з об'єктивних причин зростання виробничих витрат можуть бути високі темпи росту оплати праці в порівнянні з темпами росту її продуктивності, що може бути результатом інфляції.

Таблиця 2. Виробничі витрати на 1 грн. валової продукції

Роки	Всього	в тому числі	
		рослинництво	тваринництво
2000	1,04	0,71	1,25
2001	1,07	0,81	1,27
2002	0,89	0,71	1,15
2002 у % до 2000	85,5	100	92,0

Поряд з об'єктивними причинами значну роль у підвищенні собівартості продукції відіграють і суб'єктивні причини. При одному і тому ж рівні і темпах росту цін на промислову продукцію величина собівартості в різних господарствах може бути іншою. Ця різниця

Серія: Економіка

обумовлена в першу чергу різним рівнем продуктивності тварин і різною урожайністю сільськогосподарських культур [3].

При сучасному рівні технічного розвитку, технології виробництва затрати на 1га посіву і на 1 голову тварин в різних господарствах істотно не відрізняється, тоді як продуктивність тварин і урожайність культур мають значні відмінності. Значить, основним джерелом зниження собівартості продукції слід вважати заходи по підвищенню продуктивності тварин та урожайності сільськогосподарських культур.

Серед інших причин високого рівня собівартості продукції є низький рівень механізації виробничих процесів. Адже, система машин для сільського господарства нашої країни набагато відстає від передових країн Європи. Трактори, комбайни імпортного виробництва значно продуктивніші і витрачають на 30-40% менше пального на гектар зібраної чи зораної площі.

Використання застарілих, малопотужних тракторів Т-74, Т-70, МТЗ-80 та інших, які давно відслужили амортизаційний термін, лише збільшують експлуатаційні витрати і негативно впливають на собівартість виробленої продукції.

Наведені дані свідчать, що матеріальні затрати як частина виробничих витрат виробництва повинна знаходитись під контролем керівників сільгосп підприємств.

З цією метою необхідно ширше проводити оперативний аналіз матеріальних витрат в процесі виробництва, розробляти конкретні заходи з метою усунення непродуктивних витрат, зниження трудомісткості і матеріаломісткості продукції, підвищення фондівіддачі і економічної ефективності всіх галузей сільськогосподарського виробництва.

Література

1.Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік. Навч. посібник. Житомир: ЖІТІ, 2000. 2.Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві.-К.:КНЕУ, 1998. 3.Повышение производительности сельскохозяйственного труда. Машенков В.Ф., Иванов П.Ф., Черкашенинова О.И. и др.- М.: Колос, 1983. 4.Савицкая Г. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК.:Учеб. –Мн.: ИП «Экоперспектива», 1998. 5.Статистичний щорічник Тернопільської області за 2002 рік. Тернопіль, 2003.

Анотація

Розглянуті питання раціонального формування і використання виробничих витрат в сільськогосподарському виробництві, їх роль та значення у собівартості продукції.

Annotation

The questions of rational formation and uses of industrial expenses in agricultural manufacture, their role that value in the cost price of production are considered.